UNIWERSYTET SZCZECIŃSKI
WYDZIAŁ HUMANISTYCZNY

UNIWERSYTET SZCZECIŃSKI

Prof. zw. dr hab. Ewa Komorowska
Instytut Językoznawstwa
Uniwersytetu Szczecińskiego

Szczecin, 12.01.2025 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej Yuriya Serebrianskyiego pt. *Język rosyjski w innym środowisku etnicznym. Na przykładzie współczesnej Polski,* Olsztyn, 2025, ss. 199

Rozprawa doktorska pt. *Język rosyjski w innym środowisku etnicznym. Na przykładzie współczesnej Polski* została przygotowana w dziedzinie językoznawstwo na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie przez Pana mgr. Yuriya Serebrianskyiego pod kierunkiem Pani dr hab. Heleny Pociechiny, prof. UWM.

Przedmiotem opisu w monografii doktorskiej staje się sytuacja języka rosyjskiego w różnych sferach jego funkcjonowania w Polsce na przełomie XX i XXI wieku i w ostatnich latach. Chwała Pani Promotor i Doktorantowi za wybór tematu, temat jest bowiem bardzo aktualny ze względu na zmieniającą się sytuację społeczno-polityczną w Europie.

Rozprawa doktorska składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia, bibliografii, wykazu słowników, trzech suplementów oraz streszczeń w języku polskim i angielskim.

We wstępie doktorant omawia hipotezy i zadania badawcze oraz formułuje cel badawczy. Yuriy Serebriansky przedstawia cel badawczy następująco:

> „описать ситуацию русского языка как элемента языковой ситуации современной Польши, в разных сферах его функционирования. Для анализа были выбраны такие сферы, как открытые интернет-источники, в том числе электронные медиа, пространство социальных сетей и сфера высшего образования Польши, как имеющие очевидные показатели для анализа ситуации".

Z kolei doktorant omawia współczesne badania socjolingwistyczne, definiuje terminy, które staną się przydatne w analizie materiału badawczego oraz przyjmuje hipotezę względności w języku:

> „Убеждение в том, что люди видят мир по-разному — сквозь призму своего родного языка, лежит в основе гипотезы лингвистической относительности Э. Сепира и Б. Уорфа".

W kolejnym podrozdziale w centrum uwagi autora znajduje się temat: rola i miejsce języka rosyjskiego w publicznej przestrzeni, szczególnie byłych państw Związku Radzieckiego. Przy omawianiu zagadnienia doktorant odnosi język rosyjskich do języków „плюрицентрических" 'pluralcentrycznych':

> „Термин плюрицентрический характеризует языки, имеющие широкое распространение в нескольких относительно независимых сообществах, в государствах, каждое из которых имеет собственную норму данного языка, называемую языковыми вариантами".

Na kolejnych stronach rozdziału wstępnego monografii, autor omawia różne stanowiska na temat określenia języka rosyjskiego jako języka pluralcentrycznego w byłych republikach Związku Radzieckiego. Jak wynika z prześledzonej literatury, zdania naukowców są bardzo różne, ale większość z badawczy podkreśla decydującą w tym względzie rolę obecnej polityki i politycznego stanowiska współczesnych władz w danych państwach.

Doktorant przyjmuje socjolingwistyczną metodologię opisu materiału badawczego. W kolejnym podrozdziale metodologicznym autor przedstawia sposoby zbierania materiału badawczego: 1) непосредственное (прямое наблюдение) 'bezpośredniej obserwacji'; 2) анкетирование (опрос) 'ankietowanie (ankieta)'; 3) интервьюирование 'wywiad'; 4) анализ документальных источников 'analiza źródeł dokumentalnych'; 5) тестирование 'testowanie'. Ponadto – jak zaznacza autor – procedura zbierania materiału badawczego może przybierać charakter działania kontrolowanego, kiedy obserwator nadzoruje przebieg eksperymentu lub działania niekontrolowanego, gdy procesy komunikacji językowej odkrywane są przez obserwatora w naturalnej żywej komunikacji. Doktorant sygnalizuje trzy sposoby obserwacji zbierania materiału badawczego: próbną, poprzedzającą główny eksperyment, która służy do opracowania wstępnej hipotezy i programu badań terenowych; obserwacje kontrolne, które służą do weryfikacji danych eksperymentalnych oraz główne obserwacje

związane z konfiguracją głównego eksperymentu. Wstęp zawiera również krótki opis struktury pracy.

Podoba mi się wprowadzenie do dysertacji, które zawiera dokładnie określony cel pracy, określenie hipotez i zadań badawczych oraz sformułowanie celu badawczego. Już samo przemyślane wprowadzenie do dysertacji pokazuje nam doktoranta jako badacza, który będzie starał się wielopłaszczyznowo opisać sytuację języka rosyjskiego w Polsce.

Pierwszy rozdział pracy pt. *Русский язык в открытых интернет-источниках Польши / Język rosyjski w otwartych źródłach internetowych w Polsce* dotyczy zbierania informacji na temat języka i kultury rosyjskiej w źródłach internetowych, Rozdział rozpoczynają krótkie informacje o charakterze historycznym na temat używania i rozpowszechniania się języka francuskiego, niemieckiego i rosyjskiego na terenach Polski. Z kolei autor wraca do tematyki metodologii i wypowiada się na temat stworzenia aktualnej źródłowej bazy danych, która jest dostępna publicznie (lub w których dostęp wymaga uprzedniej rejestracji), a poświęcone są językowi i kulturze rosyjskiej oraz kulturom, które w większym lub mniejszym stopniu używają języka rosyjskiego. Autor wymienia źródła, z których korzystał: *Google Scholar*, *Serwis EMIS*, *WorldCat*, *Academic Search*, *ArchiveGrid* itd. W rezultacie analizy – jak pisze autor –

> „В результате были собраны, проанализированы и описаны 58 источников с разной степенью присутствия русского языка или имеющих отношение к тематике русского языка в Польше. Источники были условно разделены на два раздела – открытые (публичные) источники (всего 41), основной целью которых является предоставление практической информации пользователям и научные журналы (28 источников).

W nawiązaniu do zacytowanej informacji, powstaje pytanie, jaki rzeczywisty materiał badawczy został zebrany z zacytowanych źródeł i jakiego typu jest to materiał?

W celu kategoryzacji zebranych materiałów autor proponuje zastosowanie metody „контент-анализа" 'analizy treści', z którą łączone są kody, charakterystyczne dla różnych źródeł informacji. Doktorant przytacza kody danego systemu analizy, ale nie podaje w przypisie źródła zdobytych informacji.

Drugi rozdział monografii zatytułowany został *Языковые особенности сообщений в русскоязычных группах польского сегмента социальной сети facebook / Cechy językowe wiadomości w grupach rosyjskojęzycznych polskiego segmentu sieci społecznościowej facebook.* Autor analizuje sytuację języka rosyjskiego w grupach sieci socjalnej *Facebook,* która tworzona jest przez rosyjskojęzycznych użytkowników, którzy

mieszkają na terytorium Polski. W rozdziale przeanalizowano dziewięć grup, utworzonych przez emigrantów z Ukrainy, a także dwie grupy utworzone przez emigrantów z Kazachstanu. Analizowane teksty reklam podzielone zostały na kilka kategorii:1) prywatne ogłoszenia o poszukiwaniu pracy lub wynajmie nieruchomości; 2) komercyjne ogłoszenia o ofertach pracy; 3) komercyjne propozycje świadczenia usług przez osoby prywatne; 4) reklamy niekomercyjne. Zebrany materiał językowy stanowi 69 jednostek leksykalnych. Materiał do badań uzyskano w drodze bezpośredniej obserwacji i ciągłej selekcji odpowiednich fragmentów z tekstów w języku rosyjskim.

Natomiast trzeci rozdział pt. *Русский язык в системе высшего образования / Język rosyjski w systemie szkolnictwa wyższego* jest poświęcony analizie sytuacji języka rosyjskiego w szkolnictwie wyższym w Polsce. Tutaj autor zamieszcza dane statystyczne, które zostały zebrane na uniwersytetach i w językowych centrach przy uniwersytetach. W badaniu wzięło udział dziewięć uczelni oraz siedem centrów nauczania języków obcych na wydziałach niefilologicznych. Oprócz zamieszczenia danych statystycznych z uczelni wyższych, doktorant analizuje rezultaty ankietyzacji studentów polskich uniwersytetów w kontekście wyboru języka rosyjskiego jako przedmiotu nauczania. Jako porównanie Yuri Serebriansky zamieszcza rezultaty ankietyzacji studentów z Kazachstanu i Ameryki, którzy uczą się języka rosyjskiego w uniwersytecie i kolegiach językowych. Rozdział zawiera bogaty materiał ankietyzacji studentów.

W rozdziale czwartym pt. *Языковые вкрапления в языке современных польских медиа/ Inkluzje językowe w języku współczesnych mediów polskich* autor zauważa:

> „В ходе работы был собран материал в общем количестве 162 слов и словосочетаний из 86 источников в период с марта 2022 года до мая 2024 года".

Źródłem gromadzenia materiałów były polskie media dostępne w Internecie. Źródła podzielono na trzy kategorie: media państwowe, media prywatne, tematyczne platformy internetowe i strony internetowe. Pod względem geograficznym natomiast źródła dzielono na zlokalizowane w Polsce i zagraniczne. Elementem spajającym wszystkie źródła był język polski. Autor określa analizowane słowa i frazy:

> „Слова и фразы, происходящие из русского языка и встречающиеся в современных польских текстах, можно определить как языковые вкрапления или цитаты".

Zebrany materiał empiryczny autor podzielił na siedem grup, między innymi: neologizmy oparte na nazwisku Prezydenta Federacji Rosyjskiej W. Putina; cytaty ze słowami rosyjski, Rosjanie; terminy wojskowe; inne cytaty z ukraińskich mediów; nazwy działań itd. Do gromadzenia materiałów wykorzystano metodę bezpośredniej obserwacji i

analizy. Zastosowano metodą opisową oraz metodą przetwarzania statystycznego. Rozdział obejmuje analizę wybranych neologizmów, które wyekscerpowano z polskich źródeł medialnych. Rozdział bardzo ciekawy merytorycznie. Warto by było tylko zaznaczyć, w jaki sposób zastosowano metodę doboru słów.

Reasumując, przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska porusza istotne współcześnie zagadnienie, związane ze statusem języka rosyjskiego w Polsce. Każdy z rozdziałów obejmuje jedną sferę funkcjonowania języka rosyjskiego w Polsce: zbadano otwarte źródła internetowe pod kątem wykorzystania wtrąceń językowych, przeprowadzono analizę komunikatów w szeregu grup na portalu społecznościowym Facebook, sytuację w obszarze szkolnictwa wyższego, a także w polu informacyjnym mediów elektronicznych. Tematyka pracy jest aktualna i wskazuje, w jakim stopniu zmiany społeczno-polityczne kształtują stosunek Polaków do języka rosyjskiego i – jak wykazał autor dysertacji – obniżają chęć motywacji poznania języka i kultury rosyjskiej.

Zakończenie pracy jest świetnym podsumowaniem przeprowadzonych przez autora dysertacji wielokierunkowych badań nad określeniem statusu języka rosyjskiego współcześnie.

Praca ma swoje niewątpliwe atuty, do których należy wielokierunkowy opis zagadnienia, zastosowanie metody ankietyzowania, obserwacja statusu języka rosyjskiego w uczelniach wyższych i kolegiach oraz opisanie zjawiska interferencji językowej w różnych sferach życia codziennego, społecznego, politycznego i ekonomicznego w Polsce. Na podkreślenie zasługują podsumowania, zawarte w rozdziałach rozprawy, które dodatkowo podnoszą wartość pracy. Monografia napisana jest poprawnym językiem rosyjskim.

Uwagi do całości monografii doktorskiej:

1. Wprawdzie nie ma wskazań formalnych, jak powinno wyglądać streszczenie, ale zwykle autorzy dysertacji doktorskich starają się przygotować streszczenie bardziej pogłębione z celami ogólnymi i szczegółowymi pracy, postawionymi tezami, pytaniami badawczymi itd., jak również z zarysowaniem struktury pracy. Zawarte w rozprawie streszczenia są krótkie i nie zawierają rozbudowanych treści. Odczuwa się zatem lekki niedosyt treściowy streszczeń, tym bardziej, że we wstępie do monografii i w podsumowaniu Autor umieszcza szereg informacji, które nie znalazły swojego odzwierciedlenia w streszczeniach;
2. Konieczna jest poprawa techniczna spisu treści w taki sposób, by tytuły i podtytuły rozdziałów nie wchodziły w linię, gdzie jest podana strona, oraz o niezmienianie wielkości czcionki w spisie treści. Zmiana czcionki wprowadza „niepokój merytoryczny", zapisane bowiem większą czcionką rozdziały są w rzeczywistości podrozdziałami rozdziałów

pisanych mniejszą czcionką, czyli stają się ważniejsze merytorycznie od rozdziałów, z których się wywodzą. Warto to poprawić;

3. Praca zawiera trzy suplementy: pierwszy – przykłady badanych materiałów, drugi – źródła informacji, umieszczenie zaś trzeciego suplementu – projektu przewodnika po rosyjskiej i rosyjsko-językowej kulturze w Polsce jest niezrozumiałe. Powstają pytania: w jakim celu Autor w pracy językoznawczej umieszcza ten przewodnik, w jaki sposób koreluje on z materiałem merytorycznym i dlaczego w pracy doktorskiej rosyjskojęzycznej przewodnik przygotowany jest w języku angielskim?
4. Temat i przedmiot badań w pracy nie jest sformułowany jasno. Podobnie metodologia pracy nie jest zbyt jasna, gdyż autor nie określa, które z wymienionych we wstępie założeń socjolingwistycznych i terminów będą przydatne w analizie materiału;
5. «В первой главе проанализировано 58 источников... » Co właściwie przeanalizowano? Brakuje wyjaśnienia, jak autor rozumie „источники" . Informacja ta powinna być podania i zdefiniowana we wstępie. Na przykład nie jest jasne zdanie: «создание актуальной базы данных источников». Por. «В рамках исследования была проведена актуализация собранных источников», s. 27 itd.:
6. Sprzeczności: autor mówi „dziś" i nawiązuje do badań Labova z 1975 r. (to nie dzisiaj, ale wczoraj) s. 11-12;
7. Na stronach 17, 20, 22, 81 itd. wymieniono nazwiska wielu autorów, których nie ma bibliografii;
8. «Методы сбора информации по ключевым словам, такие как *Parenthesis*, *Phrase searching*, *Truncation*, *Wildcards*, *Field searching*» wymagałyby szczegółowego objaśnienia, s. 27;
9. Dlaczego w drugim rozdziale omówiono zapożyczenia leksykalne w tekstach TYLKO ukraińskich emigrantów (a nie rosyjskich i białoruskich) publikowanych na portalu społecznościowym Facebook (a dlaczego tylko Facebook, a nie INSTAGRAM?);
10. Ile tekstów przeanalizowano w rozdziale drugim? Autor najpierw mówi, że są to emigranci ukraińscy, potem, że pochodzą z Europy Wschodniej (pojęcie jest znacznie szersze), a następnie pisze, że grupy te pochodziły z Kazachstanu.
11. W podrozdziale 2.4.1. konieczne jest wyjaśnienie terminologii oraz tego, na kim opiera się autor przy definiowaniu terminów: *вкрапления, лакунарные заимствования...* ;
12. Niewielka liczba ankietowanych studentów w Rozdziale 3, jak na rozprawę doktorską;
13. Dlaczego w ankiecie są pytania o język angielski (rozdział 3)? itd.

Powyższe uwagi – w zamierzeniu recenzentki – mają na celu ukierunkowania Yuriya Serebrianskyiego w dalszych badaniach naukowych i zwrócenie jego uwagi, między innymi,

na większą precyzję terminologiczną, metodologiczną, statystyczną i dbałość o stronę techniczną przygotowywanych prac. Uwagi powyższe nie obniżają wartości dysertacji doktorskiej.

Biorąc pod uwagę istotność problematyki przedstawionej w rozprawy doktorskiej, wielokierunkowy opis zagadnienia, bogaty materiał badawczy stwierdzam, że przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska **mgr. Yuriya Serebrianskyiego** spełnia wymogi określone w art. 187 Ustawy "Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce" z dnia 20 lipca 2018 r. (Dz.U. 2023 r. poz. 742 z późn. zm.) i w związku z tym wnoszę o dopuszczenie **mgr. Yuriya Serebrianskyiego** do dalszych etapów postępowania w sprawie nadania stopnia Doktora Nauk Humanistycznych.

Ewa Komorowska